

MAGYAR KÖZÉPKOR

Az államalapítástól Mohácsig

(Forrásgyűjtemény)

A szövegeket válogatta, részben fordította,
jegyzetekkel ellátta, szerkesztette:

NAGY GÁBOR

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	1
SZENT ISTVÁN	A
Gézának álmában megjövendölik István születését; a kereszténység terjesztése Magyarországon	16
Géza megtérése	17
Géza idegen segítséggel terjeszti a kereszténységet, kialakítja az egyházszerkezetet	18
István királlyá választása	19
Freisingi Ottó a magyarok megkereszteléséről	19
A keresztiség felvétele az orosz őskronika szerint	20
István harca Koppány vezér ellen	20
Szent István király a pannonhalmi Szent Márton-monostornak tizedet és mentességet adományoz	21
István koronát és apostoli keresztet kap a pápától	22
István megkoronázása, házassága	24
István király harca Gyulával	24
István király harca Ajtonnyal	24
Egyházépítés	26
István király megalapítja a pécsi egyházmegyét	27
Fulbert chartres-i püspök Bonipertnek latin nyelvtankönyvet küld	27
Gellértet István király csanádi püspökké teszi	28
István király templomokat épít	29
A veszprémvölgyi apátság alapítólevele	30
A Szent Jobb	31
István király Intelmeiből	31
Imre herceg szüzességi fogadalma	36
A magyarok szimfóniája	37
Konrád császár támadása	38
Odilo levelében István királyt dicséri és ereklyéket küld számára	39
Merénylet István király ellen	40
Imre halála, Vazul megvakítása	41
Szent István második törvénykönyve	41
István király halála	55
Mária tisztelete Magyarországon	55
A dozmati regösének	56
PÉTER ÉS ABA SÁMUEL	B
Péter első uralma	58
Aba Sámuel országlása	59
Pétert visszahelyezi Henrik	61
Péter király hűbérül kapja Magyarországot	61

Péter kegyetlenkedése, Vazul fiainak hazahívása, Vata lázadása	62
Gellért püspök és társai halála	63
Péter király halála	64
I. ANDRÁS ÉS I. BÉLA	C
András trónralépése, Levente halála	66
I. András törvényei	66
Henrik császár támadása	67
Zotmund elsüllyeszti Henrik hajóit	67
Csata a Vértesben	67
Salamon megkoronázása, a várkonyi jelenet	68
I. András és Béla testvérharca, András halála	69
I. Béla uralkodása	70
Vata fia János pogánylázadása	70
Béla halála	71
SALAMON ÉS I. GÉZA	D
Salamon uralkodása	73
Szent András és Benedek legendája	73
A kerlési csata	76
László herceg párviadala a kun vitézzel	76
Salamon és a hercegek Nándorfehérvárt ostromolják	77
A király és a hercegek viszálya	78
Salamon harca a hercegekkel	78
Géza koronázása, a csodaszarvas harmadik megjelenése	79
Henrik császár Salamont támogatja	79
VII. Gergely pápa megrója Salamon királyt, mivel a Szent Istvántól a római egyháznak felajánlott magyar királyságot III. Henrik ki- rálytól hűbérbirtokul elfogadta	80
Salamon és László találkozása Pozsonynál	81
Géza király halála	81
SZENT LÁSZLÓ	E
Uralkodásának kezdete	83
László király uralkodása a Képes Krónikában	83
István király szentté avatása, a Szent Jobb megtalálása	84
A szentté avatások említése László király legendájában	86
Salamon halála	87
László egyházépítése	87
László király ereklyét kér a monte-cassinói apáttól	88
A pannonhalmi apátság adományleveléből	89
László király első törvénykönyve	89
László király második törvénykönyve	100
László király harmadik törvénykönyve	106
A váradi templom építése és László király halála	115

Szent Lászlóhoz fűződő csodák	116
László-ének	119

KÖNYVES KÁLMÁN

F

Trónralépése	122
Kálmán király megakadályozza egy keresztes sereg átvonulását	122
Héber forrás Kálmán király és a keresztesek harcáról	122
Buillon Godefridus, Lotharingia hercege kérdezi Magyarország királyától, miért akadályozzák a keresztesek átvonulását Magyarországon	124
Kálmán, Magyarország királya Godefridust, Lotharingia hercegét Sopronhoz hívja tárgyalni	124
A király súlyos vereséget szenved Premyslnél	124
A Képes Krónika leírása Kálmán király vereségéről	125
Kálmán király 1106-ban II. Pascal pápa javára lemond a prelátusok beiktatásáról	125
Kálmán király második házassága; Borics születése	126
Álmos herceg Henrikhez megy	126
Álmos és kislánya, Béla megvakítása	126
Kálmán király első törvénykönyve	127
Kálmán király második törvénykönyve	145
A Képes Krónika Kálmán királyról	148

KÖNYVES KÁLMÁN ÉS III. BÉLA KÖZÖTT

G

II. István az osztrák területeket dúlja	150
II. István házassága	150
A főurak szembeszállnak a királlyal	150
II. István küzdelme Bizánccal	151
Sírvers a rómaiak boldog császárnéjára, Eiréné úrnőre, mintha a sírban fekvő mondaná	153
A trónutódlás, II. István halála	153
Az aradi gyűlésen II. Béla hívei bosszút állnak a király megvakításáért	154
II. Béla király küzdelme Boriccsal 1132-ben	154
Borics támadása a Képes Krónika szerint	155
II. Béla halála	156
Borics német segítséget kér	157
II. Géza harca a németekkel	157
Freisingi Ottó ugyanerről	158
A magyarok barbársága és királyuk korlátlan hatalma	159
II. Géza orosz hadjárata	160
II. Géza harca Bizánccal	160
Magyarország elleni közös támadást javasol Bizánc a Német-római Császárságnak	162
II. Géza Barbarossa Friggyessel szemben VII. Lajossal szövetkezik	162
II. Géza halála és az ezt követő trónviszályok	163

III. István király öccse, Béla herceg Bizáncba kerül	163
Béla első házassága	164
III. BÉLA	H
Béla herceg hazatérése	166
Henrik angol király levele III. Bélához Jeruzsálem tervezett felszabadításáról	166
A keresztes lovagok segítséget kérnek III. Bélától	166
Lübecki Arnold beszámolója Barbarossa Frigyes átvonulásáról Magyarországon	167
Béla király fiát, András herceget halicsi fejedelemmé teszi	169
III. Béla király elrendeli a jelenlétében tárgyalt ügyek írásba foglalását	169
Béla az udvarnokok szabadságáról	171
Béla király várszolgából várjobbágyá tesz	171
István ifjabb király oklevelének utalása szerint III. Béla várjobbágyot királyi szerviensekké tett	172
Béla király kiváltságot ad a Cîteaux-i rendnek Magyarországon	172
III. Béla király jövedelme	173
Béla király az utódlásról rendelkezik	174
III. Béla halála	174
II. ANDRÁS	I
Trónralépése	176
Halicsi hadjárata	176
Gertrudis meggyilkolása	176
A gyilkosság említése a halics–volodimieri évkönyvben	177
A király szentföldi hadjárata	177
Az Aranybulla	178
IX. Gergely pápa Róbert esztergomi érsekhez a kunok térítéséről	182
Az Andreanum	183
A pápa a Barcaságba telepített lovagrendről	185
Az ifjabb király birtokadományozása	185
Az Aranybulla megerősítése 1231-ben	186
Az igazság feltárásának rítusa, amivel a magyar nemzet a viszályok megszüntetésében háromszáznegyven évvel ezelőtt élt, és annak igen sok, a váradi főtemplom levéltárában fellelt tanúsítványa	189
II. András halála	194
IV. BÉLA	J
Megkoronázása	196
Rogierius a kunok behozataláról valamint a király és a magyarok közötti viszály okairól	196
A Julianus első útjáról készült jelentés 1237-ből	201
Julianus második útjáról készült jelentés 1237–38-ból	205

A magyar közvélemény a tatár veszedelemről	208
A muhi katasztrófa és a tatárok pusztításai	210
A moszkvai évkönyv a tatárjárásról	217
A Margit-legenda a tatár veszedelemről; a gyermek Margit megjövendöli Harcias Frigyes halálát	217
Margit a Nyulak szigetén	218
IV. Béla viszálya fiával, Istvánnal	221
Pál veszprémi püspök életrendet ad Özsébnek és remetetársainak ...	221
István ifjabb királynak 1263-ban kelt nemesi adománylevele a tatárok okozta pusztulás enyhítésére	223
IV. Béla privilégiuma a berényi hospeseknek	223
Az Aranybulla megerősítése 1267-ben	224
Kettős házassági szerződés az Árpád-ház és az Anjou-dinasztia között 1269-ben	226
IV. Béla halála	227
Margit halála, csodajelek	227
V. István rövid uralma és halála	229
IV. LÁSZLÓ	K
Bruno olmüci püspök jelentése a pápának	231
IV. László király megparancsolja Subich Pálnak, hagyjon fel Trau zaklatásával	231
A morvamezei ütközet	231
Habsburg Rudolf a velencei dózsét Ottokár feletti győzelméről tudósítja	233
Részlet Rudolfnak a pápához írott leveléből, amelyben Margit szentté avatását sürgeti	233
Timót zágrábi püspök panaszolja a magyarországi főpapoknak, hogy a Kőszegiek birtokait pusztítják, és tudomásukra hozza, hogy ezért büntetésből a nevezetteket kiközösítette	234
László király a hódtavi ütközetben szétveri a kunokat	235
Lodomér esztergomi érsek IV. László királyról IV. Miklós pápának ...	235
László király szekere	238
IV. László halála	238
III. ANDRÁS	L
Trónralépése, származása, uralkodása	240
II. Károly 1292-ben felhatalmazta Henrik fia Jánost, hogy III. András és hívei ellen háborút indítson	240
III. András levele a szekszárdi konventnek birtokadományozási ügyben	241
A konvent válasza	241
III. András adománylevele Baas fiainak azon szolgálataikért, amelyeket Henrik fia János ellen iránta tanúsítottak	242
A jobbágyok szabad költözésének törvénybe iktatása 1298-ban	243
III. András az erdélyi oláhokat egy helyre telepíti	243

Halála	244
Ákos István országbíró III. András haláláról	244
Az Ómagyar Mária-siralom [Mai értelmezés szerint]	244
KÁROLY RÓBERT	M
Vencel cseh trónkövetelő	247
A Szent Korona elvesztése és megtalálása	248
Ioannes de Pontecurvo jegyző tájékoztatja V. Kelemen pápát, miként nyilvánította a legátus Károly Róbertet magyar királlyá, figyelembe véve a magyarok jogát a szabad királyválasztásra	248
Károly Róbert megkoronázása	249
Károly király és hívei csatája Kassa közelében az Amadé fiak és Csák Máté seregével	250
A király biztosítja az országon áthaladó kereskedők biztonságát	251
Károly Róbert helyreállítja a kereskedelmet Velencével	251
Károly Róbert az erdélyi káptalannak az új pénz veréséről	252
Zách Felicián merénylete a királyi család ellen	253
Bazarád havasföldi vajda legyőzi a király seregét	255
András herceg eljegyzése Johannával	256
A visegrádi királytalálkozó	257
A külkereskedelem szabályozása	257
Magyarországi főpapok XII. Benedeknek az ország állapotáról: a régi szabadságokat félretéve a király önkényességével Magyarországot a lázadás szélére juttatta	259
Károly biztosítja fiának a lengyel trónt	261
Károly király temetése	262
I. (NAGY) LAJOS	N
I. Lajos megkoronázása	264
A király kiváltságot ad a kölni kereskedőknek	264
Kassa 1344-ben részleges árumegállító jogot kap Lajos királytól	265
Havasalföld visszatér a magyar király hűségére	265
Moldva visszatér a magyar király hűségére	266
A tárnokmester levele azon vámosokhoz, akik az előbbi kiváltságlevél ellenére vámolják a kölni kereskedőket	266
Lajos király sereget küld Kázmér lengyel király megsegítésére	267
Lackffy András székely ispán a tatárokkal hadakozik	267
Lajos első háborúja Velence ellen	268
Lajos király testvérének, András hercegnek a halála	268
Johanna királynőnek és férjének, Lajosnak menekülése	269
Pestisjárvány, éhínség és földrengés Magyarországon	269
Lajos király második nápolyi hadjárata során elfoglalja Canosa várát, bár az ostromnál maga is megsebesül	270
A király megsebesülése Aversa városa mellett, Aversa elfoglalása	270
Lajos király 1351-ben kelt törvénykönyvéből	271
Esküminta Lajos király idejéből	273

Lajos király második hadjárata Velence ellen	274
III. Kázmér elrendeli, hogy a magyar kereskedők Krakkón át utazzanak	275
A pápa Lajos királyért imádkozik	275
Erzsébet, Lajos király édesanyja kibővíti Szent Gellért monostorát ...	275
Lajos király IV. Károly német-római császárt gyalázza levelében és elégtételt követel az édesanyját, Erzsébetet ért sértések miatt ..	276
Az erdélyi püspökhelyettes meglátogatja a Havasföldön élő keresztényeket	276
Lajos király Lengyelország királya lesz	277
Lajos király háborút hirdet Velence ellen	277
Mária és Zsigmond eljegyzése	278
XI. Gergely pápa a jegyesek közötti rokonság ellenére engedélyezi a házasságot	279
A hit buzgó terjesztője	280
Lajos király halála	281

ZSIGMOND O

II. Károly király meggyilkolása	283
A Horvátiak bosszúja	284
Mária királynő bosszúja	285
Zsigmond királlyá választásának feltételei	286
Zsigmond király hadat vezet a török ellen	288
Zsigmond király vereséget szenved Nikápolynál	288
A nikápolyi vereség József há-Kóhen leírásában	289
Zsigmond királyt az országnagyok fogságba vetik	290
Zsigmond király 1405. évi „városi cikkelyeiből”	291
Zsigmond 1405. évi második dekrétumából	298
Zsigmond 1411. évi dekrétumából	300
Zsigmond király a huszitákkal harcol	300
Benczédi Székely István a moldvai magyar huszitákról	301
Magyarra fordítják a Bibliát	301
A tékozló fiú története a Huszita Bibliából	301
Marchiai Jakab feljegyzése a magyarországi husziták hitelveiről	303
Zsigmond 1435. évi első dekrétumából	306
Zsigmond 1435. évi második törvénykönyvből	308
Parasztlázadások Magyarországon	311
A kolozsmonostori egyezés	312
A kápolnai unióból	317
A szász universitas a felkelésről	317
Zsigmond király udvara	318
Zsigmond király halála	318

ALBERT P

Trónralépése	321
Albert 1439. évi dekrétumából	321

Albert király Titelrévnél táborozik majd hirtelen meghal	323
Magyarországi György barát a török rabságról	324
A török Nándorfehérvárt vívja	326
Thuróczy Nándorfehérvár ostromáról	326
I. ULÁSZLÓ	Q
I. Ulászló koronázási dekrétumából	329
Polgárháború Erzsébet és I. Ulászló között	332
Erzsébet hívei az északi országrészt pusztítják	333
Hunyadi János Erdélyben Mezid béggel harcol	333
Török forrás Mezid bég hadjárataról	336
Hunyadi János a Vaskapunál vívott ütközetben szétveri a Mezid bég halálát megbosszulni küldött török hadsereget	337
Nesri: Az oszmán ház története (részlet)	338
Szeád-Eddin ugyanerről	339
A hosszú hadjárat	339
Szeád-Eddin a hosszú hadjáratról	341
A békekötés	343
A király és a főurak esküszegése	343
A várnai csata	345
Hunyadi levele IV. Jenő pápának a várnai vereségről	347
HUNYADI JÁNOS KORMÁNYZÓSÁGA	R
A király nélkül maradt Magyarország	351
Magyarország nemes karainak és rendeinek 1446-ban kelt dekrétumából	351
Korabeli esküminta	354
Hunyadi János megkapja Budát	354
Vitéz János a magyarországi állapotokról	355
Hunyadi levele V. Miklós pápának a töröknek a kereszténység ellen viselt háborújáról és Magyarország szenvedéseiről, útban Rigómező felé	355
A második rigómezei ütközet	358
Hunyadi levele Lassoeki Miklóshoz a vereségről	359
Hunyadi harca Giskrával	360
A magukat „testvéreknek” nevező csehek, akik Magyarországot pusztították	361
V. LÁSZLÓ	S
Hunyadi örökös beszercei gróf lesz	363
V. László 1453. évi dekrétumából	368
Hunyadi Krusevác vára mellett legyőzi a törököt	369
V. László 1454. évi dekrétumából	370
A nándorfehérvári viadal	372
Szeád-Eddin Nándorfehérvár ostromáról	376

Hunyadi János halála	378
Ransanus Hunyadi haláláról	378
László király visszatérése Magyarországra és Cillei gróf meggyilkolá- sa Nándorvehérvár várában	379
László király megbocsátja László grófnak Ulrik gróf megölését	380
V. László királynak a Hunyadiak ellen hozott ítéletleveléből	381
Hunyadi László gróf kivégzése	382
V. László halála	383

MÁTYÁS T

A Szilágyi–Gari liga	386
Szilágyi beszéde a királyválasztó országgyűlésen	387
Horogszegi Szilágyi Mihálynak, Magyarország kormányzójának 1458. évi dekrétumából	389
Mátyás egyezséget köt Podjebrád Györggyel	391
Mátyás levele III. Calixtus pápához	392
Mátyás király fogságba veti nagybátyját, Szilágyi Mihályt	393
Mátyás király 1462. évi dekrétumából	393
Mátyás király békét köt III. Frigyessele	395
Török krónika Jajca és Zvornik ostromáról	395
Mátyás értesíti II. Pius pápát, hogy a csehek támadásai miatt abba kell hagynia a török elleni hadjáratát	396
Mátyást a Szent Koronával királlyá koronázzák	399
Mátyás király 1464. évi dekrétumából	400
Mátyás király segítséget kér a pápától törökellenes harcához	402
Mátyás adományozó oklevelében Janus Pannonius érdemeit dicséri	403
Mátyás kéri a pápától Árpád-házi Margit szentté avatását	404
Mátyás kéri a pápától Vitéz János esztergomi érsekké történt kineve- zésének megerősítését	404
A pápa panaszkodik, hogy Mátyás nem törődik a török fenyegetéssel és megrója őt egyházpolitikája miatt	405
Mátyás válasza	408
A pápa Podjebrád György cseh király ellen	409
Mátyás válasza	410
Erdély fellázad	411
A moldvai hadjárat	411
Mátyás kiváltságot ad Brassónak és a barcasági szászoknak	412
Janus Pannonius Plutarkhosz-fordítását Mátyásnak ajánlja	413
Mátyás király 1471. évi dekrétumából	414
Az 1471-es lázadás okai	416
Epigramma	418
Mátyás viselkedése a lázadás alatt	418
Vitéz János és Kázmér sorsa	418
Georg Peuerbach <i>Várad</i> című könyvét Vitéz Jánosnak ajánlja	420
Johannes Regiomontanus <i>A direkcziók táblázata</i> című könyve első példá- nyát Vitéz Jánosnak ajánlja	421

Janus Pannonius halála	422
Mátyás király elfogatólevelet ad ki Janus Pannonius ellen	423
Mátyás abbahagyja háborúját a lengyelekkel és a csehekkel	424
Mátyás király fogadja István moldvai vajda hódolását	424
Mátyás tájékoztatja a nápolyi király magyarországi követét Szabács ostromáról	425
Szabács viadala	425
Mátyás király Szabács bevételéről	429
Mátyás levele IV. Sixtus pápának a kenyérmezői csatáról	429
Bonfini leírása az ütközetről	430
Mátyás levele Roverella pápai követnek: fogy a nép a török pusztítások miatt; szeretné akár erővel is újra benépesíteni a déli határokat	433
Ha engedélyt nem kap a benépesítésre, hadijogon fogja elhurcolni az embereket	434
A pápai követ Magyarországról és a király jövedelméről	434
Mátyás király hadat üzen III. Frigyesnek	436
Mátyás király Dsem herceget szeretné a török trónra juttatni	437
II. Bajazid békeajánlata és Mátyás válasza	437
Mátyás bevonul Bécsbe	438
Az 1485-ös „nádori törvénycikkekből”	439
Az 1486-os <i>Decretum Maius</i> ból	441
Mátyás király és udvara	448
A török szultán követe Mátyás udvarában	454
Mátyás király és az öntelt teológus	454
Mátyás király szemlét tart csapatai felett	456
Mátyás király halála	458
Emlékdal Mátyás király halálára	459

II. ULÁSZLÓ U

Küzelem a trónért	461
Corvin János erővel sem tudja megszerezni a királyságot	462
II. Ulászló választási feltételei	463
II. Ulászló király Beatrixszel kötendő házasságáról	464
Székesfehérvár pusztulása	464
A fekete sereg sorsa	465
II. Ulászló 1492. évi dekrétumából	466
II. Ulászló király 1495. évi dekrétumából	469
II. Ulászló 1498. évi dekrétumából	469
Úrnap körmenet Budán 1501-ben	470
II. Ulászló 1504. évi dekrétumából	471
Dózsa György feltűnése	471
Bakócz Tamás esztergomi érsek a pápaválasztáson	472
A kereszties háború kihirdetése	473
Dózsa „ceglédi kiáltványa”	474
Dózsa Nagylaknál megveri Báthorit	474

A parasztok veresége, Dózsa György foglyul ejtése	474
Dózsa György kivégzése	475
Tuberó a kivégzésről	476
II. Ulászló 1514. évi dekrétumából	477
Részletek Werbőczy Tripartitumából	479
Bekényi Benedek levele Werbőczy Istvánhoz	490
II. LAJOS	V
Pécsváradi Gábor a török terjeszkedéséről	493
II. Lajos 1518. évi (bácsi) dekrétumából	494
József há-Kóhen Nándorfehérvár elestéről	494
Szulejmán győzelmi jelentése az 1521-es hadjáratról	495
II. Lajos király 1522. évi dekrétumából	496
Zay Ferenc Nándorfehérvár elestének okairól	496
Piso Jakab levele Erasmushoz	497
II. Lajos 1523. évi dekrétumából	498
Nagyszombati Márton: Magyarország főuraihoz, akik nem igyekez- nek háborúra készülni a török ellen	500
Da Burgio jelentései a pápai titkárnak Magyarországról 1526 januárjá- tól a mohácsi csatáig (részlet)	502
Tomori levele a királyhoz 1526 júliusában	509
A török sereg Péterváradhoz érkezik	510
Pétervárad eleste	510
Brodarics levele Mária királynéhez 1526. augusztus 6-án (részlet)	511
Drágffy János országbíró végrendelete	511
A 932. év Zil-kade havának 20. napja, szerda	513
Brodarics leírása a mohácsi csatáról	514
IRODALOMJEGYZÉK	516
A SZÖVEGEKBEN ÉS A LÁBJEGYZETEKBE HASZNÁLT RÖVIDÍTÉ- SEK ÉS JELEK	521